

ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ: Τα κρητικά παραμύθια της συλλογής Ειρήνης Ταχατάκη

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ: Το λαϊκό παραμύθι. Καταγραφή, αφηγηματική τέχνη και εκπαιδευτικές αξιοποιήσεις

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΡΓΟΥ: 2009-2012

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΣ ΥΠΕΥΘΥΝΗ: Ελπινίκη Νικολουδάκη-Σουρή

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ, ΕΡΕΥΝΑ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΥΠΟΜΝΗΜΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ & ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ: Ελπινίκη Νικολουδάκη-Σουρή & Ν.Ε. Παπαδογιαννάκης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ: Η έκδοση των παραμυθιών και των μνημείων λόγου του λαϊκού πολιτισμού Αρχανών υπήρξε πολυδάπανη και δεν θα πραγματοποιούνταν χωρίς την ηθική και οικονομική υποστήριξη του Περιφερειάρχη Κρήτης κ. Σταύρου Αρναουτάκη, του ΕΛΚΕ Πανεπιστημίου Κρήτης, του Πολιτιστικού Συλλόγου Αρχανών «ΧΑΡΑΥΓΗ» και του Διευθυντή της ΤΥΠΟΚΡΕΤΑ κ. Κώστα Καζανάκη. Οφείλουμε λοιπόν στους χορηγούς μας θερμές ευχαριστίες. Η καλή μας συνάδελφος και φίλη, καθηγήτρια Αλεξάνδρα Ζερβού, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Έρευνας και Μελέτης της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στην Εκπαίδευση, παρακολούθησε όλη την πορεία της έρευνας και εισηγήθηκε την ένταξη του Προγράμματος στις δραστηριότητες του Εργαστηρίου μας. Την ευχαριστούμε από καρδιάς!

Η ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ: Η κυρία Ειρήνη Ταχατάκη συνταξιούχος εκπαιδευτικός και διακεκριμένη λαογράφος μας εμπιστεύθηκε, το 2009, τέσσερις τόμους με χειρόγραφα λαϊκών πεζών και έμμετρων κειμένων που προέρχονταν από προφορικές αφηγήσεις γυναικών, καταγομένων από τις Αρχάνες και το Νιπιδιτό Πεδιάδος. Οι τόμοι αυτοί αποτελούσαν το υλικό για το οποίο η Ακαδημία Αθηνών απένειμε στην ακάματη ερευνήτρια του πλούσιου αρχανιώτικου λαϊκού βίου τον πρώτο έπαινο με χρηματική αμοιβή. Θα μπορούσαμε να ονομάσουμε το τετράτομο αυτό έργο κώδικα, όπου, ανάμεσα στα παραμύθια βρίσκαμε δημοτικά τραγούδια, θρηνητικές ρίμες, σκωπτικές λαϊκές αφηγήσεις, οδηγίες για την εκτροφή του μεταξοσκώληκα, την υφαντική τέχνη και ... συνταγές ηδυπότων. Η πρώτη διαπίστωσή μας ήταν η αναγωγή του αρχανιώτικου ιδιώματος σε μέσο λογοτεχνικής έκφρασης, γνώρισμα που διέπει τα ποικίλα κείμενα της συλλογής. Ακολούθησε η ταξινόμηση του υλικού, από την οποία προέκυψαν τα εξής μέρη: α)

Παραμύθια, β) Λαϊκές αφηγήσεις, γ) Λαϊκή ποίηση, δ) (Αυτο) βιογραφικές αφηγήσεις των συντελεστών της έκδοσης και ε) Γλωσσάρι.

Στην εισαγωγή προσπαθήσαμε να απαντήσουμε, εκτός των ερευνητικών ερωτημάτων που συναντούμε συνήθως σε συλλογές παραμυθιών, στα εξής: α) Πού έγκειται η πρωτοτυπία της συλλογής; Η σύγκριση με τις συλλογές της αείμνηστης Ελένης Ουσταμανωλάκη-Δουνδουλάκη οι οποίες προλογίζονται από τον πλέον ειδικό θεωρητικό του παραμυθιού στην Ελλάδα, τον καθηγητή Μιχάλη Μερακλή, απέδειξε ότι το γραπτό κείμενο τηρεί πιστά την προφορική αφήγηση που ακούγαμε στο μαγνητόφωνο. Ορισμένοι τίτλοι επίσης, όπως ο «Καλπασουλειμάνης», «Του Εννιάτου Ζελήμ η θυγατέρα», «Ο Φιορεντίνος», η παραλογή «Ο σιόρ Τζανάκης» μαρτυρούν ότι η Ενετοκρατία και η Τουρκοκρατία βρήκαν γόνιμο έδαφος διαπολιτισμικών συναντήσεων γενικά στο αρχανιώτικο παραμύθι. Από την άλλη πλευρά βλέπαμε να παρουσιάζονται σε παραμύθια πανάρχαια θέματα και μοτίβα όπως η νεκριομαντεία, η δενδρολατρεία, οι πλούσιες μεταμορφώσεις, η «συμβίωση» νεκρών και ζωντανών ή το δαχτυλίδι-δώρο που γίνεται μέσο αναγνώρισης των προσώπων.

Επί πλέον, παραμύθια γνωστά από συλλογές, όπως του αείμνηστου Αριστοφάνη Χουρδάκη, στη συλλογή Ταχατάκη εμπλουτίζονται με σχόλια, περιπέτειες, επιβραδύνσεις στην εξέλιξη της πλοκής, προσδιορισμό του τόπου, περιγραφές προσώπων, ενδυμασιών, εσωτερικών χώρων, χαρακτηριστικά που επαναλαμβάνουν σταθερά ορισμένες αφηγήτριες.

Πέραν τούτων, στην εισαγωγή εξετάζουμε τη συνέπεια και την απόκλιση από τη δομική θεωρία του V. Propp, σε συνδυασμό με τη θεωρία των δρωσών δυνάμεων του A.J. Greimas, δεδομένου ότι στα παραμύθια της δικής μας συλλογής κάποιες λειτουργίες συγχωνεύονται με άλλες με αποτέλεσμα ένα πρόσωπο να επωμίζεται την επιτέλεση περισσότερων ρόλων. Από την έρευνα αυτή προκύπτουν οι παρατηρήσεις για τον κύκλο δράσης του κάθε ρόλου και η αφηγηματική του εκφορά, η οποία συμβάλλει στην ποιητική του μυθικού κόσμου. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε επίσης στη μορφολογία του ιδιώματος και στην εκφώνησή του. Τέλος, γίνονται προτάσεις για τη διδακτική αξιοποίηση ορισμένων παραμυθιών με τη μέθοδο της συνανάγνωσης και της δραματοποίησης.